

УДК 327(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.45.12>

НАТО ЯК МОДЕЛЬ БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ВІД ІСТОРИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ

Ірина Дудко

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
вул. Антона Цедіка, 20, 02000, м. Київ, Україна*

Інна Погорєлова

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
просп. Перемоги, 54/1, 03057, м. Київ, Україна*

Стаття присвячена розгляду проблеми взаємовідносин України з НАТО у вимірі здобуття Україною членства в Альянсі як моделі її безпекової політики. В колі уваги авторок статті – ретроспектива відносин України і НАТО на етапі 1991–2022 рр., аналіз сучасного стану та перспектив взаємодії сторін як дослідницького поля щодо можливості здобуття Україною гарантій безпеки через членство в Альянсі. Зазначено, що від Революції Гідності і початку агресії Росії проти України у 2014 р., курс на здобуття членства України в НАТО було остаточно визначено як зовнішньополітичний пріоритет із затвердженням даного положення в Конституції країни. Здобутком відносин сторін стало надання Україні на етапі 2018–2020 років статусу країни-аспіранта НАТО, а надалі – й партнера з розширеними можливостями (Enhanced Opportunities Partner, EOP), що сприяло поглибленню взаємодії сторін. Втім щодо членства України в НАТО, то це питання розглядалось західними партнерами як можливість, але не реальна перспектива його реалізації.

Авторки статті проаналізували підходи Північноатлантичного альянсу до проблематики членства України в НАТО на етапі широкомасштабної агресії Росії 2022 року, що еволюціонували від ідеї невтручання Альянсу у російсько-український збройний конфлікт до всебічної (у тому числі військової) допомоги Україні за умови стримування Україною агресора та здатності Збройних сил України деокуповувати захоплені території. Це активізувало проблематику членства України в НАТО, що розглядається авторками у вимірі дилеми – як з урахуванням стримуючих факторів (застереження країн НАТО щодо можливості втягування у збройний конфлікт європейського рівня), так і факторів сприяння процесу з боку країн-партнерів після перемоги України у війні – тенденції, що зумовлюється роллю, яку може відігравати Україна в системі безпеки і стабільного розвитку Європи.

Ключові слова: НАТО, Україна, перспективи співробітництва, членство в Альянсі, зовнішня політика, дипломатія.

Широкомасштабна агресія РФ визначила перемогу над ворогом в якості провідного компоненту безпекової політики України. Серед напрямів внутрішньої політики – це всебічна допомога ЗСУ, налагодження дієвої логістики, підтримка волонтерського руху, протидія інформаційної агресії ворога, зміцнення єдності українського суспільства. Зовнішня політика передбачає збереження і поширення антиросійської коаліції як платформи військової допомоги нашій державі, забезпечення міжнародного розслідування злочинів РФ, обговорення перспектив повоєнної відбудови України.

Серед надзвичайно важливих аспектів зовнішньої політики і дипломатії України на сьогодні – й формування моделі безпекового стану країни як гарантії її суверенітету і територіальної цілісності в повоєнний період. Поміж підходів, які розглядаються у даному відношенні як на рівні міжнародних, так і вітчизняних політиків й експертів, традиційне місце продовжує посідати модель членства України в НАТО. Такі підходи зумовлюються поширеною і достатньо обґрунтованою точкою зору, що на сьогодні жодна з міжнародних організацій не може дати більших гарантій незалежності і територіальної цілісності України ніж НАТО. У разі приєднання до Альянсу Київ зможе отримати гарантії безпеки, де прямий напад на країну НАТО потенційно матиме для агресора значно більші ризики, ніж напад на будь-яку окрему країну. До цього слід додати й традиції взаємовідносин по лінії Україна – НАТО, що будуються на визнанні спільних інтересів як НАТО, так і України у вирішенні вагомих питань військового і політичного значення сучасної системи міжнародних відносин.

Варто відзначити в цьому відношенні, що питання взаємовідносин України з НАТО завжди викликали науковий і практико-політичний інтерес українських дослідників. Так, тематика відносин Україна-НАТО розглядається у роботах таких українських науковців, як Л. Алексієвець, Л. Гайдуков, В. Головченко, П. Горбулін, А. Кудряченко, Г. Перепелиця, О. Соскін, І. Тодоров, С. Федуняк, інших, зорієнтованих на розгляд можливостей й проблемних вимірів цих відносин, включаючи перспективи членства України в Організації. Втім саме останнє почало набувати від початку широкомасштабної агресії Росії нові виміри, що потребують наукового осмислення як платформи прогнозів щодо можливої реалізації моделі безпеки України через членство в НАТО як з погляду доцільності, так і зацікавленості в її реалізації сторін.

Так, метою статті є визначення специфіки взаємовідносин України з НАТО та прогнозування перспектив членства України в Альянсі як моделі безпекових гарантій країни. Реалізація зазначеної мети передбачає розгляд наступних складових проблеми:

- 1) окреслення історичної ретроспективи взаємовідносин України з НАТО на етапі 1991 – початку 2022 рр.;
- 2) визначення специфіки оціночних підходів до проблеми членства України в НАТО від початку широкомасштабної агресії РФ;
- 3) прогнозування перспективи членства України в НАТО з урахуванням низки чинників, що можуть сприяти реалізації або гальмувати даний процес у вимірі сучасного стану та ролі України в безпековій політиці Європи.

Для реалізації поставленої мети в статті використані наступні дослідницькі методи: метод дескриптивного політичного аналізу для визначення характеру та етапів взаємовідносин України з НАТО; метод узагальнення та системного аналізу, що передбачає врахування в сучасних підходах щодо членства України в Альянсі як внутрішніх потреб щодо цього України, так і сприйняття проблеми членства міжнародною спільнотою; метод прогнозування, що дозволяє визначити певні перспективні членства України в НАТО з огляду на існуючі щодо цього передумови.

Варто визначити, що історія взаємовідносин України з НАТО розпочалась від перших років незалежності країни, набувши у подальшому (як за позицією українського керівництва, так і безпосередньо НАТО) вельми неоднозначних тенденцій з огляду на мету членства країни в Альянсі. Звернення до історичних вимірів становлення взаємовідносин по лінії Україна-НАТО дає можливість окреслити деякі найбільш показові етапи цього процесу.

Так, вже в лютому 1992 року, під час першого візиту до Києва Генерального секретаря НАТО М.Вернера, Україна отримує запрошення до участі в Раді північноатлантичного співробітництва, що формує підвалини подальших контактів і співробітництва сторін [1].

1994 р. – Україна першою серед країн СНД приєднується до програми «Партнерство заради миру», стаючи постійним учасником миротворчих операцій, що здійснюються в світі за участі НАТО.

1997 р. – в період проведення Мадридського самміту НАТО відбулось підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, на основі якої було започатковано Комісію Україна – НАТО (КУН) для розвитку співпраці сторін.

Кінець 1990-х – початок 2000-х років позначився низкою офіційних заяв вищих державних осіб, а також ухвалення низки основоположних державних документів України з декларацією європейських й євроатлантичних інтеграційних орієнтирів як тенденції українського політикуму на досягнення членства в Північноатлантичному альянсі.

11 червня 1998 р. відповідно до указу Президента України Л.Кучми набуває затвердження Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу з подальшою редакцією документу 2000, 2001, 2003 рр.

В березні 2001 р. у Посланні Президента України Л.Кучми до Верховної Ради України як спеціальної доповіді «Україна і Європейський Союз» висловлюється ідея входження України до структур ЄС як перспективи економічної і соціальної політики країни. Відповідно до цього активізації набуває й державна програма співпраці з НАТО (2001 р.)

23 травня 2002 року Рада національної безпеки і оборони України ухвалила Стратегію України щодо НАТО, яка визначила кінцевою метою євроінтеграційної політики України вступ до цієї організації як основи загальноєвропейської системи безпеки [2].

В червні 2003 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про основи національної безпеки України», де перспективи національної безпеки країни розглядались у вимірі співпраці України з НАТО і, насамкінець (відповідно до змісту закону), «набуття членства у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору (НАТО...)» [3].

15 червня 2004 р. відповідно до Указу Президента України Л.Кучми набуває затвердження Воєнна доктрина України, що містить, положення про підготовку країни до повноправного членства в НАТО та Європейському Союзі [4]. Ці положення, однак, були вилучені з нового варіанту Документу від 15 липня 2004, де – як наслідок проросійських впливів на вище політичне керівництво – безпековий компонент зовнішньої політики (замість повноправного членства в Альянсі) набув вимірів «поглиблення подальшої співпраці із СНД і НАТО в політичній, воєнній, військово-технічній та інформаційній сферах, у галузі озброєння і цивільно-військових відносин...» [5].

Від 21 квітня 2005 р. новообраний Президент України В.Ющенко відповідним указом відновлює – як наслідок Помаранчевої революції – положення щодо кінцевої мети – членства України в НАТО у Воєнній доктрині України [6], що ініціює етап інтенсивного діалогу України з НАТО з питань набуття членства та реалізації відповідних щодо цього реформ.

Зазначені політико-організаційні заходи, втім, не знайшли на той час практичної підтримки ані на рівні опозиційних Президенту фракцій Верховної Ради, ані суспільства південно-східних регіонів України, традиційно орієнтованих на поглиблення зв'язків з Росією. На додаток – активні антипрезидентські дії опозицій упродовж усього терміну президентства В.Ющенка як передумови зменшення підтримки з боку суспільства оголошеному Президентом курсу на євроатлантичну інтеграцію від 40% на рівні 2004 р. до 15% на рівні 2008–2009 рр. [7, с. 3].

До внутрішньополітичних проблем додавались й зовнішньополітичні, пов'язані з:

- загостренням відносин України з РФ;

- посиленням економічного (енергетичного) тиску Росії на Україну;
- стриманістю країн «старої» Європи (Німеччини, Франції) щодо намірів України інтегруватися до НАТО за умов залежності від енергетичних ресурсів Росії. Як наслідок – відмова від підтримки президентських структур України на отримання Плану дій щодо НАТО на Бухарестському саміті НАТО 2008 р., попри активну підтримку України таким провідним членом Альянсу, як Сполучені Штати.

2010–2013 рр. за часи президентства В.Януковича позначилися як період стагнаційності відносин по лінії Україна – НАТО, попри формальне збереження в якості пріоритету курсу на інтеграцію ЄС та намірів співробітництва з колективними структурами безпеки, включаючи НАТО (Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р.). Так, включення до документу орієнтирів на «співробітництво з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур» як курсу на позаблоковість [8], формалізувало євроінтеграційні орієнтири України, утворюючи платформу на зближення відносин України з РФ.

Актуалізація курсу на членство в НАТО набула по тому відновлення під час та після Революції Гідності як переломного етапу, що чітко визначив – з урахуванням політико-правових і морально-психологічних засад суспільства, а також початку агресії РФ проти України – орієнтири на членство в євроатлантичних економічних і безпекових структурах.

24 вересня 2014 р. відповідно до указу новообраного Президента України П.Порошенка набуває дії рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності», де розвиток відносин стратегічного партнерства України з США, ЄС та НАТО визнано як пріоритетний національний інтерес України у сфері зовнішньополітичної діяльності у 2014 р. та наступних роках [9].

23 грудня 2014 року Верховна Рада України прийняла конституційною більшістю розроблений МЗС України та винесений від імені Президента України законопроект щодо відмови України від позаблокового статусу [10].

В травні 2017 р., у рекомендаціях парламентських слухань на тему «Актуальні питання зовнішньої політики України» визначено доцільність активізації законотворчого процесу, спрямованого на реалізацію стратегічного курсу України на набуття членства в НАТО та ЄС [11].

6 липня 2017 року Президент Петро Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України», прийнятий Верховною Радою України 8 червня 2017. Законом були внесені зміни до Законів України «Про основи національної безпеки України» та «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» у частині євроатлантичної інтеграції [12].

7 березня 2019 р. У «Відомостях Верховної Ради України» опубліковано Закон про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО [13].

Так, конституційний рівень закріплення курсу на інтеграцію України з НАТО став найбільш показовим елементом закріплення відповідного пріоритету країни і суспільства на державному рівні. Зворотними щодо цього кроками з боку НАТО, окрім підтримки діяльності постійнодіючої комісії Україна – НАТО, стало визнання спеціального статусу України в системі партнерських відносин сторін.

В березні 2018 р. НАТО надало Україні статус країни-аспіранта як офіційне визнання прагнення України до набуття повноцінного членства в цій організації. [14].

12 червня 2020 р. Північноатлантична рада визнала Україну партнером з розширеними можливостями (Enhanced Opportunities Partner, EOP), що – відповідно до Програми розширених можливостей НАТО (від 2014 р.) – передбачало посилення оперативної сумісності військ країн-учасниць з силами НАТО, участь таких держав у місіях і операціях Північноатлантичного альянсу, проведення регулярних політичних консультацій сторін з безпекових питань, розширений доступ до навчань і обміну інформацією, тісніша співпраця у часи криз тощо [15]. Проте у приєднанні України до ПДЧ в НАТО знову було відмовлено.

Останнє відображало традиційну для НАТО позицію «відкритих дверей» для України при невизначеності умов та часу здобуття нею членства в Альянсі. Зміст щодо цього було розкрито свого часу на зустрічі міністрів оборони альянсу в Брюсселі в березні 2014 р., де, після зміни влади в Україні та початку агресії Росії проти України, було чітко заявлено що НАТО залишається партнером України і активно підтримуватиме процес реформ. Тодішній генсек НАТО Андерс Фог Расмуссен, зокрема, у вітальній промові учасникам зустрічі заявив про «посилення політичного й військового співробітництва» з Україною з необхідністю сприяння перетворенню збройних України на «сучасну й ефективну організацію, здатну забезпечити надійне стримування і захист від військових загроз» [16]. І водночас за позицію Альянсу було визнано відсутність «політичної основи» для приєднання України до НАТО. На панельній дискусії з Генеральним секретарем НАТО Расмуссеном і колишніми Генеральними секретарями НАТО лордом Робертсоном і Япом де Хооп Схеффером на Брюссельському форумі було по суті заявлено, що рішення саміту в Бухаресті (у квітні 2008 року) залишається чинним, але Україна одного разу зможе стати членом НАТО, якщо це рішення буде підтримане населенням країни [17].

Розглядаючи проблемні питання щодо приєднання України до НАТО, аналітики звертали увагу в цьому відношенні переважно на можливість загострення відносин між Росією і Заходом за умов розширення Альянсу на Схід. В колі уваги фахівців – й низка інших причин, які розглядалися як об'єктивні для відмови Києву в ПДЧ. Так, хоча План дій щодо НАТО формувався для кожної країни індивідуально, складовими Плану, які значною мірою ускладнювали просування України до НАТО, залишались:

- врегулювання різних територіальних суперечок із сусідніми країнами;
- створення відкритої та демократичної системи управління збройними силами;
- приведення до норм НАТО підготовки особового складу;
- призначення міністром оборони цивільного спеціаліста;
- наявність сучасного озброєння;
- виведення військових формувань іншої держави, якщо вони є на території [18–19].

Так, показово з урахуванням зазначеного, що Україні вкотре було відмовлено в отриманні ПДЧ й на саміті НАТО в Мадриді наприкінці червня 2022 р. в умовах розгорнутої широкомасштабної агресії з боку Росії. З огляду на це українська влада сконцентрувалася на ідеї отримання тимчасових гарантій до набуття членства, просуваючи ідею відповідного договору за назвою *Kyiv Security Compact*. Умовно – формування нового формату відносин з Альянсом дорогою до НАТО або на шляху до НАТО у проміжний період з метою здобуття гарантій безпеки України.

Згадаємо, влітку 2022 р. Україною разом із міжнародними експертами була створена спеціальна група з питань міжнародних безпекових гарантій для України, співголовами якої стали керівник Офісу президента Андрій Єрмак та колишній генсек НАТО Андерс Фог Расмуссен. 1 липня 2022 р. названа група експертів провела перше засідання. Андрій Єрмак наголосив тоді, що Україна має отримати власну дієву модель безпеки

з урахуванням усього наявного досвіду, і ці гарантії повинні бути надійними та юридично бездоганними [20].

13 вересня у Вашингтоні і Києві було презентовано Київський безпековий договір як підсумковий документ діяльності означеної експертної комісії. У договорі висловлено прагнення України доєднатися до НАТО із констатацією водночас, що «у проміжний період Україні потрібні тверді гарантії безпеки». Ідея документу полягала в тому, що група міжнародних гарантів можуть взяти на себе зобов'язання допомогти Україні розбудувати спроможність захищати себе власними силами. Дослівно: «Гарантії безпеки будуть позитивними; вони передбачають низку зобов'язань, взятих групою гарантів разом з Україною. Вони мають бути обов'язковими на основі двосторонніх угод, але об'єднані в рамках спільного документа стратегічного партнерства – під назвою Київський безпековий договір. Договір об'єднає з Україною основну групу країн-союзниць. Сюди можна віднести США, Великобританію, Канаду, Польщу, Італію, Німеччину, Францію, Австралію, Туреччину, а також країни Північної, Балтійської, Центральної та Східної Європи» [21].

У документі використовується термін «юридично обов'язковий» щодо партнерів, які погодяться надати нові гарантії безпеки для України в дипломатичній, економічній та військовій сферах. Втім, це не стосується безпосередньої військової присутності країн-партнерів на території України. Расмуссен провів порівняння між запропонованим договором про безпеку та безпековим співробітництвом США з Ізраїлем – країнами, які вважають себе близькими військовими та політичними союзниками з обсягом двостороннього оборонного співробітництва та угодами про взаємну оборону, але які не мають офіційного договору про оборону. «Ми вивчали різні моделі гарантій безпеки, включаючи Тайвань, Ізраїль, історичні гарантії безпеки тощо», – сказав Расмуссен. – Ця (модель) є досить близькою до того, що ви бачили між США та Ізраїлем» [22].

Такий підхід, попри схвальні оцінки сторін щодо підготовки Kyiv Security Compact, не знайшов водночас повної підтримки в аналітичному середовищі серед прихильників членства України в НАТО, де у сфері врахування дослідників залишалось як стриманість Альянсу щодо повноцінної підтримки України, так і пошуки українською стороною певних компромісів у розвитку відносин сторін відповідно до реалій широкомасштабної агресії Росії. Так, «уроком для України є те, – зазначав з цього приводу директор військових програм Центру Разумкова М.Сунгуровський, – що проблема її безпеки полягає не в неготовності НАТО надати потрібну допомогу – справа в тому, що разом із заклик до країн-членів про надання Україні допомоги, Альянс намагався зберегти образ миролюбного союзу, який докладає усіх зусиль для уникнення прямого конфлікту з ядерною державою. Справжня проблема України в тому, що вона виявилася поза рамками Альянсу, а з початком війни практично припинила активну діяльність з набуття членства в ньому, замість чого Офіс Президента надав перевагу підготовці утопічного Договору про гарантії безпеки та пошуку шляхів створення «альтернативного НАТО». Водночас зусилля були зосереджені на отриманні Україною статусу кандидата в члени ЄС. Проте, апелювати з питань поставок європейськими країнами озброєнь Україні доречніше було б саме до ЄС, оскільки ці процеси регулюються його законодавством, а не позицією керівництва НАТО» [23].

Втім саме агресія Росії зумовила відчутну еволюцію підходів НАТО щодо України – від заяв чинного генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга щодо застереження від втручання у військове протистояння України та Росії та допомоги Україні (зокрема щодо створення над Україною безполотної зони) на рівні березня 2022 р. [24] до заяв, що НАТО має поставити Україні більше зброї для прискорення завершення війни і навіть повернення до обговорення проблеми членства України в НАТО, на рівні листопада 2022 р. [25]. Так,

реально загальні обсяги військової допомоги Україні з боку країн НАТО, за даними The New York Times, сягнули восени 2022 року рекордної суми у \$40 млрд, що відповідає річному оборонному бюджету Франції. В рамках цієї допомоги – багато видів легкої та важкої військової техніки, включаючи протитанкові та зенітні системи, гаубиці, безпілотники та боєприпаси. НАТО підтримала Україну у задоволенні її невідкладних потреб у паливних матеріалах; медпрепаратів; тренувального обладнання; захисного спорядження; продовольства; знешкодження вибухонебезпечних предметів; обладнання для захисту від біологічних, хімічних, радіологічних та ядерних загроз; безпечних комунікацій.

Крім того країни НАТО запровадили безпрецедентні санкції проти Росії та надали притулок і допомогу мільйонам українців. Члени Альянсу підтримують розслідування військових злочинів, зокрема, надаючи Україні юридичну експертизу. Надана підтримка також включає допомогу в кібербезпеці [26–27]. 1 грудня 2022 р. міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба заявив про нові пакети допомоги Україні, окреслені напередодні на зустрічі міністрів закордонних справ країн НАТО в Бухаресті [28].

Варто зазначити в цьому відношенні, що опосередкована участь країн НАТО у збройному протистоянні Росії і України на стороні останньої актуалізувало питання й щодо членства України в Альянсі. Серед заяв генсека НАТО – можливість України вступити до складу Північноатлантичного Альянсу після війни. «Росія не має права забороняти іншим державам вступати до НАТО, її думка не має жодного значення для цього», – стверджував Є. Столтенберг [29].

Формальною передумовою зазначеного можна вважати підписання 30 вересня 2022 року на тлі анексії Росією окупованих територій заявки на рівні вищого керівництва України щодо вступу країни в НАТО за прищвидшеною процедурою без ПДЧ [30]. Серед чинників впливу на позиції керівництва НАТО водночас:

- усвідомлення небезпеки, що становить агресія Росії не тільки для територіальної цілісності України, її близького зарубіжжя, а й країн Західної Європи;
- військові перемоги України, що довели спроможність ЗСУ активно протидіяти ворогові, звільняючи окуповані території країни;
- зростання підтримки курсу на членство України в НАТО серед громадян України й громадськості країн Альянсу.

Так, характерною стала зростаюча підтримка в межах українського суспільства курсу на членство країни в Альянсі. Якщо, згідно зі соціологічним дослідженням Українського інституту майбутнього спільно з соціологічною компанією «Нью Імідж Маркетинг Груп» у січні 2022 року, ідею вступу України підтримували 64% українців, тоді як 17% виступали проти, а 13% не мали однозначної думки з цього питання [31], то наприкінці 2022 р., відповідно нового соціологічного опитування групи «Рейтинг», вступ України до НАТО підтримують вже понад 83% українців [32].

До зазначеного слід додати й зростаючу підтримку ідеї вступу України до НАТО в межах, власне, керівництва країн Альянсу. Показово, наприклад, що станом на 2 жовтня 2022 року ідею членства України в НАТО офіційно підтримали президенти 9 країн Центральної та Східної Європи – Чехії, Естонії, Латвії, Литви, Північної Македонії, Чорногорії, Польщі, Румунії та Словаччини. Також про підтримку вступу України до Альянсу заявила Канада [33].

Зазначене відкриває певні обнадійливі перспективи реалізації курсу України на членство в Альянсі, що виборюється нею протягом майже усього етапу незалежності. Втім, варто брати до уваги й той чинник, що рішення про вступ тієї чи іншої країни до НАТО залежить від згоди усіх країн-членів. Підкреслимо, що у статті 10 Північноатлантичного

договору, яка присвячена процедурі розширення Альянсу вказано, що ініціатором розширення є сам Альянс, який за власного бажання та у разі одностайної згоди держав-союзників може запросити до членства ту державу, яку забажає. Для вступу до Альянсу у статті 10 містяться необхідні критерії: країна має бути розташована в Європі; за ухвалення країни до НАТО повинні одногосно проголосувати всі члени [34]. Що ж до реальної ситуації, то такої підтримки Україна поки не має. В цілому, відповідно до євроатлантичних прагнень України, членів Альянсу умовно поділяються на три групи – противники, прихильники-лобісти та країни, що ставляться до євроатлантичних прагнень України нейтрально або ще не визначилися. Показово, що вельми стриману позицію в цьому плані посідає й керівництво Сполучених Штатів, яке (на відміну від Бухарестського саміту 2008 р.) вважає, вступ України в НАТО «не на часі» [33].

Так, найважливішою передумовою стриманості більшості країн щодо інтеграції України з НАТО є гаряча фаза війни з Росією, що теоретично загрожує – в разі набуття Україною членства в Організації – повномасштабним зіткненням Альянсу з РФ. Такий розвиток подій може зумовлюватись статтею 5 договору НАТО, що тлумачить збройний напад на одну або кількох із країн Альянсу у Європі чи у Північній Америці нападом на них усіх... [34], якщо тільки не передбачатиме спеціальних умов членства України в Альянсі під час війни з Росією.

Варто додати водночас, що можливість збройного зіткнення НАТО з Росією усвідомлюється на рівні керівництва НАТО й поза безпосереднього членства в Альянсі України. Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг, зокрема, висловив стурбованість на початку грудня 2022 року, що бойові дії в Україні можуть вийти з-під контролю і стати війною між Росією і НАТО. «Немає сумнівів, що повноцінна війна є можливою», – сказав генсекретар НАТО у виступі перед норвезьким мовником NRK. Столтенберг наголосив також, що важливо уникнути конфлікту, в якому бере участь «все більше країн Європи і який стає повноцінною європейською війною». Раніше генеральний секретар вже заявляв, що Альянс наразі робить все, щоб не допустити ескалації конфлікту в Україні за її межі [35].

Зрозуміло за цих обставин, що загроза повноцінного зіткнення НАТО з Росією ускладнюватиме приєднання України до Альянсу у найближчій перспективі. Країни НАТО прагнуть уникнути переростання війни у безпосереднє військове протистояння з Росією та не готові до добровільного вступу у війну з російською державою. Разом з тим саме Україна стає на сьогодні плацдармом стримування реальних намірів подальшого розгортання експансії Росії, тоді як Збройні сили України, перебуваючи на стадії переозброєння, втілюють на практиці бойові стандарти та навички воєнних дій Північноатлантичного альянсу. Сигнал України світу полягає в тому, як стверджує з цього приводу міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба, що Україна є де-факто членом НАТО, і залишилося оформити це де-юре якнайшвидше і без плану дій щодо членства. Глава української дипломатії зауважив, що реальність докорінно змінилася на полі бою, і тоді було ухвалено рішення змінити реальність і в дипломатичному просторі, змінити логіку і динаміку євроатлантичної інтеграції і набуття членства України в НАТО [36].

Якщо узагальнити вищевикладене, дилема перспектив здобуття Україною членства в НАТО як моделі її безпекової політики відображає як фактори стримування цього процесу, так і чинники сприяння зазначеному з урахуванням як тривалого і послідовного від певного періоду курсу України на приєднання до Альянсу, так і внеску, який здійснює на сьогодні Україна щодо захисту принципів та ідеалів країн-членів Альянсу. Україна, орієнтована на членство в НАТО, здобуває водночас й гідне їй місце в системі європейської цивілізаційної спільноти. Особливе значення це має й для країн НАТО, що отримують гідного сучасним

вимогам партнера, здатного до стримування агресора та подальшої підтримки миру в східно-європейському регіоні. На порядку денному, таким чином, поряд з новими успіхами України з деокупації її території, продовження наполегливої дипломатії з переконання членів НАТО у доцільності надання Україні статусу члена Альянсу. Актуальним є й розвиток партнерських (союзницьких) відносин з окремими країнами НАТО як платформи збереження наявних безпекових інститутів із суттєвим їх реформуванням та формуванням нових субрегіональних утворень, пов'язаних з підтримкою міжнародного права, безпеки та стабільного розвитку.

Список використаної літератури

1. Хронологія відносин Україна – НАТО. Опубліковано 27 грудня 2019 року. ULR: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/hronologiya-vidnosin-ukrayina-nato>
2. Стратегія України щодо НАТО, ухвалена Президентом України на основі Рішення Ради національної безпеки й оборони України від 23 травня 2002 р. ULR: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/povidomlennya-pres-slujbi-ministerstva-yustitsii-7890>
3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV, втратив чинність від 08.07.2018, підстава – 2469-VIII. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>точна редакція
4. Воєнна доктрина України: Затверджена Указом Президента України від 15.06.04. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/648/2004#Text>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 липня 2004 «Про дальший розвиток відносин з НАТО з урахуванням результатів засідання Комісії Україна – НАТО на найвищому рівні 29 червня 2004 р. Указ Президента України від 15.07.2004. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800/2004#Text>
6. Питання Воєнної доктрини України. Указ Президента України від 21.04.2005. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702/2005#Text>
7. Суспільна підтримка євроатлантичного курсу України: оцінки та рекомендації. Соціологічне дослідження центру Разумкова. Київ: центр Разумкова, 2021. 57 с.
8. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Закон України №2411-VI від 01.07.2010 р. ULR: <https://www.president.gov.ua/documents/2411-vi-11671>
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності». Указ президента України від 24 вересня 2014 року № 744/2014. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/744/2014#Text>
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості. Закон України від 23.12. 2014 року № 35-VIII. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#Text>
11. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Актуальні питання зовнішньої політики України» : Постанова Верховної Ради України. Документ 2069-VIII, чинний, поточна редакція – Прийняття від 24.05.2017. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2069-19#n11>
12. Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України : Закон України від 8 червня 2017 року № 2091-VIII. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2091-19#Text>
13. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>
14. НАТО визнало за Україною статус країни-аспіранта. ULR: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/03/10/7078572/>

15. Магда Є. Статус партнера. «Ukraine to NATO». Dec. 24, 2022. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/status-partnera/>
16. «A strong NATO in a changed world». Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the "Brussels Forum" 21 Mar. 2014. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_108215.htm
17. Panel discussion with NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen and former NATO Secretaries General Lord Robertson and Jaap de Hoop Scheffer at the Brussels Forum. 21 Mar. 2014. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_108272.htm
18. Тимофєєв В. Україна та НАТО: 25 років стукємо у зачинені двері. URL: <https://kp.ua/ua/politics/a652518-ukrajina-ta-nato-25-rokiv-stukajemo-u-zachineni-dveri>
19. План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ). Ухвалено на зустрічі глав країн – членів Північноатлантичної Ради у Вашингтоні від 24 квітня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_009#Text
20. Україна матиме свою модель безпеки, і це мають бути чіткі, юридично вивірені гарантії – Андрій Єрмак. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-matime-svoyu-model-bezpeki-i-ce-mayut-buti-chitki-y-76193>
21. The Kyiv Security Compact. International Security Guarantees for Ukraine: Recommendations. Kyiv. 13 September 2022. URL: [01/15/89/41fd0ec2d72259a561313370cee1be6e_1663050954.pdf](https://www.iss.org/files/2022/09/01/15/89/41fd0ec2d72259a561313370cee1be6e_1663050954.pdf)
22. Ukraine Wants to Be NATO's Friend – With Benefits. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/10/10/ukraine-nato-accession-kyiv-security-compact-rasmussen/>
23. Сінгуровський М. Міжнародне безпекове середовище під час війни в Україні. Лекція. 03 жовтня 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/mizhnarodne-bezpekove-seredovyshe-pid-chas-viiny-v-ukraini-lektsiia>
24. НАТО не буде створювати безпольотну зону над Україною. 4 березня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60622376>
25. НАТО має поставити Україні більше зброї, щоб прискорити завершення війни – Столтенберг. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3618948-nato-mae-postaviti-ukrainibilse-zbroi-sob-priskoriti-zaversenna-vijni-stoltenberg.html>
26. Erlanger S., Jakes L. U.S. and NATO Scramble to Arm Ukraine and Refill Their Own Arsenals. The New York Times Nov. 29, 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/11/26/world/europe/nato-weapons-shortage-ukraine.html>
27. Як українці змінюють НАТО. Інтерв'ю з головою представництва Альянсу. URL: <https://glavcom.ua/interviews/yak-ukrajinci-zminyuyut-nato-intervyu-z-golovoyu-predstavnictva-alyansu-854922.html>
28. NATO Foreign Ministers end meetings in Bucharest with focus on China, more support for partners. 30 Nov. 2022. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_209493.htm?selectedLocale=en
29. Україна зможе вступити до НАТО після закінчення війни – Столтенберг. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/29/novyna/polityka/ukrayina-zmozhe-vstupyty-nato-pislya-zakinchennya-vijny-stoltenberh>
30. Ми робимо свій визначальний крок, підписуючи заявку України на вступ у пришвидшеному порядку до НАТО – звернення Президента Володимира Зеленського. URL: <https://www.president.gov.ua/news/mi-robimo-svij-viznachalniy-krok-pidpisuyuchi-zayavku-ukrayi-78173>
31. Чи готові українці до великої війни: результати соціологічного дослідження. 25.01.2022 від UIFuture. URL: <https://uifuture.org/publications/chy-gotovi-ukrayinczi-do-velykoyi-vijny-rezultaty-socziologichnogo-doslidzhennya/>
32. В Україні – рекордний рівень підтримки вступу до НАТО. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3584786-v-ukraini-rekordnij-riven-pidtrimki-vstupu-do-nato.html>

33. Столтенберг сказав, коли Україна вступить в НАТО. URL: <https://suspilne.media/297918-stoltenberg-skazav-koli-ukraina-vstupit-v-nato/>
34. The North Atlantic Treaty. Washington D.C. – 4 April 1949. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm
35. Війна в Україні може перерости у війну між Росією та НАТО – Столтенберг. 10.12.2022. URL: <https://suspilne.media/335712-vijna-v-ukraini-moze-pererosti-u-vijnu-miz-rosieu-ta-nato-stoltenberg/>
36. Україна є де-факто членом НАТО, залишилося оформити це де-юре – Кулеба. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3583390-ukraina-e-defakto-clenom-nato-zalisilosa-oformiti-ce-deure-kuleba.html>

NATO AS A MODEL OF UKRAINE'S SECURITY POLICY: FROM HISTORICAL TRENDS TO FORECASTING OF PROSPECTS

Iryna Dudko

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Educational and Scientific Institute of Public Administration and Public Service
Anton Tsedik str., 20, 02000, Kyiv, Ukraine*

Inna Pogorelova

*Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Peremohy ave., 54/1, 03057, Kyiv, Ukraine*

The article is dealing with deliberation of the problem of Ukraine's relations with NATO in dimension of Ukraine's membership in the Alliance as a model of its security policy. The authoresses of the article focus on a retrospective of relations between Ukraine and NATO at the stage of 1991–2022, an analysis of the current state and prospects of interaction between the parties as a research field upon the possibility of obtaining security guarantees by Ukraine through membership in the Alliance. It is noted that from the Revolution of Dignity and the beginning of Russia's aggression against Ukraine in 2014, the course towards Ukraine's membership in NATO was finally defined as a foreign policy priority with the approval of this provision in the Constitution of the country. The achievement of relations between Ukraine and NATO were dealt with granting the status of a NATO aspirant country, and later – an Enhanced Opportunities Partner (EOP) to Ukraine during 2018–2020, which led to deepening interaction between them. However, as for Ukraine's membership in NATO, this issue was considered by Western partners as an opportunity, but not a real prospect of its implementation.

The authoresses of the article analyzed the approaches of the North Atlantic Alliance to the problems of Ukraine's membership in NATO under Russia's large-scale aggression in 2022, which evolved from the idea of non-interference of the Alliance into the Russian-Ukrainian armed conflict to comprehensive (including military) assistance to Ukraine provided that Ukraine deters the aggressor and the Armed Forces of Ukraine de-occupy captured territories. This has intensified the problems of Ukraine's membership in NATO, which is considered by the authoresses in dimension of the dilemma – both taking into account the deterrents (warnings of NATO countries about the possibility of involvement in an armed conflict of the European level) and factors contributing to the process on the part of partner countries after Ukraine's victory in the war – a trend that is determined by the role that Ukraine can play in the system of security and stable development of Europe.

Key words: NATO, Ukraine, prospects for cooperation, membership in the Alliance, foreign policy, diplomacy.